

Ni i niti kao veznici nezavisnosloženih sastavnih rečenica

Šimičević, Fana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:648074>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Fana Šimičević

NI I NITI KAO VEZNICI NEZAVISNOSLOŽENIH
SASTAVNIH REČENICA
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Fana Šimičević

Matični broj: 0009069740

NI I NITI KAO VEZNICI NEZAVISNOSLOŽENIH
SASTAVNIH REČENICA
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/ Povijest

Mentor: doc. dr. sc. Anastazija Vlastelić

Rijeka, 13. rujna 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA.....	2
3. O SINTAKSI OPĆENITO.....	3
3.1. Rečenica.....	4
3.1.1. Sklapanje više rečenica u jednu.....	5
3.1.2. Nezavisnosložene rečenice.....	6
3.1.3. Sastavne (kopulativne) rečenice.....	8
4. VEZNICI <i>NI</i> I <i>NITI</i> U SUVREMENIM GRAMATIKAMA HRVATSKOGA JEZIKA.....	9
4.1. Veznik <i>i</i>.....	9
4.2. Veznici <i>ni</i> i <i>niti</i>.....	9
5. OBRADA VEZNIKA <i>NI</i> I <i>NITI</i> U ŠKOLSKOJ LITERATURI.....	12
5.1. Veznici <i>ni</i> i <i>niti</i> u osnovnoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama.....	12
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA OSNOVNOŠKOLSKIH UDŽBENIKA I RADNIH BILJEŽNICA.....	14
6.1. Družijanić Hajdarević, Ela; Lovrenčić – Rojc, Gordana; Lugarić, Zorica; Lugomer, Valentina: RIJEČI HRVATSKE 7 (udžbenik).....	14
6.2. Družijanić Hajdarević, Ela; Lovrenčić – Rojc, Gordana; Lugarić, Zorica; Lugomer, Valentina: RIJEČI HRVATSKE 7 (radna bilježnica).....	15
6.3. Rihtarić, Anđelka; Marijačić, Marina; Ružić, Danuška: VOLIMO HRVATSKI 7 (udžbenik).....	17

6.4. Bagić, Krešimir; Katalinić, Zrinka; Motik, Marica; Rimac – Jurinović, Maša; Sušac, Senka: HRVATSKI JEZIK 7 (udžbenik)	18
6.5. Bagić, Krešimir; Katalinić, Zrinka; Motik, Marica; Rimac – Jurinović, Maša; Sušac, Senka: HRVATSKI JEZIK 7 (radna bilježnica)	20
6.6. Bišćan, Vlatka; Dresto, Vesna; Miloloža, Sanja: GOVORI HRVATSKI 7 (udžbenik)	22
6.7. Bišćan, Vlatka; Dresto, Vesna; Miloloža, Sanja: GOVORI HRVATSKI 7 (radna bilježnica)	23
6.8. Zaključak istraživanja osnovnoškolskih udžbenika i radnih bilježnica	25
7. VEZNICI <i>NI</i> I <i>NITI</i> U SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA I RADNIM BILJEŽNICAMA	28
7.1. Dujmović – Markusi, Dragica: FON – FON 3 (udžbenik)	28
7.2. Dujmović – Markusi, Dragica: FON – FON 3 (radna bilježnica):....	30
7.3. Zrinjan, Snježana: HRVATSKI JEZIK 3 (udžbenik)	30
7.4. Zrinjan, Snježana: HRVATSKI JEZIK 3 (radna bilježnica)	31
8. OBRADA VEZNIKA <i>NI</i> I <i>NITI</i> U PRIRUČNICIMA ZA PRIPREMU DRŽAVNE MATURE	33
9. OBRADA VEZNIKA <i>NI</i> I <i>NITI</i> U JEZIČNIM SAVJETNICIMA.....	36
10. ZAKLJUČAK	38
11. SAŽETAK.....	39
12. SUMMARY	40
13. LITERATURA.....	40

1. UVOD

Sintaksa je dio gramatike koji proučava rečenično ustrojstvo, a predmet proučavanja su joj pravila po kojima se riječi slažu u rečenice, odnosno rečenica je središnja jedinica ove jezične razine. U hrvatskom se jeziku razlikuju jednostavne i složene rečenice. Jednostavne su one koje imaju jedan predikat, a složene su rečenice one koje se sastoje od najmanje dvaju predikata. Složene se rečenice dijele na nezavisnosložene i zavisnosložene. Nezavisnosložene rečenice nastaju na način da se ishodišnim rečenicama, prilikom sklapanja (nizanjem ili povezivanjem), briše rečenična granica (Katičić 2002: 164). Prema sadržaju vezničkih priloga i nezavisnih veznika, *Hrvatska gramatika* (Barić 2005) ih dijeli na sastavne, rastavne, suprotne, izuzetne, zaključne i objasnidbene. S druge strane, *Gramatika hrvatskoga jezika* (Silić – Pranjković 2007) nezavisnosložene rečenice dijeli na vezničke (sastavne, suprotne i rastavne) te asindetske rečenice. Svaka od njih ima veznike po kojima se prepoznaje, a izuzetno je bitna i upotreba zareza. Osnovni veznici sastavnih rečenica su *i*, *pa*, *te*, *ni* i *niti*, a upravo su dva posljednja tema ovoga završnog rada.

Cilj je ovoga rada analiza obrade veznika *ni* i *niti* u aktualnim osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama, priručnicima za državnu maturu te jezičnim savjetnicima. Pretpostavka je da će se navedeni veznici te njihove sličnosti i razlike u uporabi više obrađivati u udžbenicima i radnim bilježnicama za osnovnu nego za srednju školu iz razloga što se gradivo jezika u većoj mjeri obrađuje u osnovnim nego u srednjim školama (<https://mzo.hr/hr/rubrike/nastavni-planovi-1>). Što se tiče priručnika za državnu maturu te jezičnih savjetnika, pretpostavljam da se veznici *ni* i *niti* kao zasebna tema neće pojavljivati u priručnicima zbog velikog obima gradiva koje oni obuhvaćaju, dok se očekuje da u jezičnim savjetnicima ima podataka o ovoj temi.

2. METODOLOGIJA

Po odabiru teme analizirana je relevantna literatura. Problem se pojavio prilikom pronalaska udžbenika i radnih bilježnica za osnovne i srednje škole. Knjižnice u većini slučajeva ne posjeduju te udžbenike, a ako i postoji koji primjerak, on je stariji od 2013. godine. Tražeći spomenute udžbenike i radne bilježnice dolazim do zaključka kako postoji puno više primjeraka različitih udžbenika za osnovne, od onih za srednje škole.

Premda prvotno nisu bili dijelom korpusa za analizu, pomnim proučavanjem priručnika za državnu maturu uviđam da i u nekima od njih postoji poglavlje o uporabi veznika *ni* i *niti*, pa ih odlučujem uvrstiti u svoj rad.

Očekivano, ovom se temom bave i jezični savjetnici, te su i oni dijelom analiziranoga korpusa.

Za uvodni dio ovoga rada korištene su *Gramatika hrvatskoga jezika* (Silić – Pranjković 2007), *Hrvatska gramatika* (Barić 2005) te *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika* (Katičić 2002). Smatram ih najboljim izborom iz razloga što su suvremene, lako se snalaziti u njima, kao i zato što sam se s njima već koristila te poznajem njihovu strukturu. S druge strane, to nije slučaj s korištenim udžbenicima, radnim bilježnicama, jezičnim savjetnicima te priručnicima za državnu maturu. Naime, njihovi su primjerci u knjižnicama i antikvarijatima vrlo rijetki. Analizirana su četiri udžbenika za osnovnu, te dva udžbenika za srednju školu različitih izdavačkih kuća. Uz udžbenike se nalazi i analiza njihovih radnih bilježnica. Iznimka je udžbenik *Volimo hrvatski* (Rihtarić – Marijačić – Ružić 2013), do čije radne bilježnice nisam uspjela doći. Nakon toga slijedi analiza pet priručnika za državnu maturu te četiri jezična savjetnika.

Problem veznika *ni* i *niti* se pokazao vrlo dobro zastupljenim i u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama te u ostaloj korištenoj literaturi, što se pokazalo suprotnim mojim očekivanjima.

3. O SINTAKSI OPĆENITO

Riječ sintaksa dolazi od grčke riječi *syntaxis*, što označuje slaganje, uređivanje, a izvedena je od glagola *syntasso* (hrv. sastavljati, stavljati u red) (Katičić 2002: 21). Naziv se javlja već u 4. stoljeću prije Krista, za vrijeme djelovanja antičke filozofske škole stoicizam, a upotrebljavali su ga Hrisip (3. st. pr. Kr.) i Apolonije Diskol (2. st. pr. Kr.) u značenju bilo kojega slaganja jezičnih jedinica. Po uzoru na grčke gramatičare naziv rabe i latinski gramatičari, nakon čega ulazi i u ostale europske jezike. Osim naziva sintaksa koriste se još i bliskoznačnice *složnica*, *rječoslaganje*, *stavkoslovlje* i *skladnja* (Katičić 2002: 21).

Sintaksa se odnosi na dio gramatike koji proučava rečenično ustrojstvo. Najmanja gramatička jedinica kojom se sintaksa bavi je riječ, dok je najveća rečenica. Razumljivo je da se ustrojstvo rečenice ne može uvijek shvatiti iz nje same. Stoga se nerijetko u obzir uzimaju podatci o drugim rečenicama koje se nalaze u istoj cjelini. To dovodi do prekoračivanja gornje granice sintakse. U prošlosti, za granu jezične znanosti koja proučava kako se rečenice slažu u veće cjeline nije bilo ustaljenog naziva te se najčešće koristio naziv *gramatika teksta*. Danas se za proučavanje cjelina većih od rečenice ustalio naziv *tekstna lingvistika*, za što su zaslužni Robert-Alain de Beaugrande te Wolfgang Ulrich Dressler.

Predmet je proučavanja sintakse rečenica, odnosno njezino gramatičko, obavijesno i sadržajno ustrojstvo. Osim toga, sintaksa se bavi proučavanjem načina na koji se jednostavne rečenice sklapaju u složene (nizanje, povezivanje, uvrštavanje) o čemu će se detaljnije govoriti u jednom od sljedećih poglavlja.

3.1. Rečenica

Kao što je rečeno, predmet su proučavanja sintakse pravila po kojima se riječi slažu u rečenice. Drugim riječima, rečenica je središnja jedinica ove jezične razine. No za razumijevanje pojma rečenice nužno je poznavati naziv diskurs.

Jezična cjelina u kojoj je utvrdiva ovisnost jednih jezičnih jedinica o izboru drugih te čije je temeljno svojstvo jezična dovršenost naziva se *diskurs*. On traje dok izbor novih jezičnih jedinica ovisi o prethodno izabranima (Barić 2005: 392). Ovisnost se među jezičnim jedinicama u diskursu na nekim mjestima povećava, dok se na nekima smanjuje.

Oko točne definicije naziva rečenice jezikoslovci se idalje spore. Prema *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i suradnika (2005.) rečenica je najmanji dio diskursa koji i sam može biti diskurs i to tako da to može bit svaki njegov preostali dio (Barić 2005: 393).

Josip Silić i Ivo Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007.) navode kako je rečenica uopćena, potencijalna jedinica, jedinica koja pretpostavlja različite načine ostvarivanja u komunikaciji, koja je isključena iz konteksta ili iz govorne situacije.

S pojmom rečenice učenici se susreću već u nižim razredima osnovne škole, ali kako se oko jedinstvene definicije tog pojma znanstvenici ne mogu složiti, ona se ne pojavljuje u udžbenicima za osnovne škole. Udžbenici za srednje škole koriste se navedenom definicijom iz *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i suradnika (2005.).

Kraj rečenice, odnosno mjesto za odmor razlikuje se u jeziku i u pismu. U govoru se označuje stankom, dok se u pismu odmor označuje znakom za rečeničnu granicu. To može biti točka, upitnik ili uskličnik.

3.1.1. Sklapanje više rečenica u jednu

U hrvatskom se jeziku po sastavu razlikuju jednostavne i složene rečenice. Jednostavne su one koje imaju samo jedan predikat, a mogu biti jednostavne neproširene (samo predikat ili predikat i subjekt) i jednostavne proširene (predikat, subjekt i dodatci) (Barić 2005: 455).

Za razliku od jednostavnih, složene su one kojima je rečenica sklopljena od više jednostavnih, odnosno sastoji se od dva ili više predikata. Složene se rečenice dijele na nezavisnosložene i zavisnosložene. Nastaju sklapanjem. Da bi nastala složena rečenica, potrebno je krenuti od ishodišta. Rečenice od kojih sklapanje polazi kao od svog ishodišta zovu se *ishodišne rečenice*. Sklapanjem ishodišnih rečenica nastaju složene, a ishodišne su rečenice u složenoj rečenici *surečenice* (Katičić 2002: 162).

Za određivanje duljine složenih rečenica nema gramatičkih ograničenja. O tome odlučuje samo govornik ili pisac, no on mora voditi računa da ih slušatelj ili čitatelj razumije. Složena se rečenica može sastojati od samo dviju surečenica (jednostrukosložena) ili više surečenica (višestrukosložena). Primjer jednostrukosložene rečenice:

Ako pomažeš drugima, i oni će pomoći tebi. (Družijanić Hajdarević 2014: 18)

Primjer višestrukosložene rečenice:

Svakoga proljeća i jeseni preoravaju to blago iz kojega kasnije izvuku šaku-dvije zrnja pšenice i naprave malo pšenice gibanice na Uskrs i na Božić. (Družijanić Hajdarević 2014: 20)

Nerijetko se tekst preoptereći višestrukosloženim rečenicama, pa valja paziti na pravilno odabrane pravopisne znakove, kao i na valjan izbor riječi.

Ishodišne se rečenice mogu sklopiti u nezavisnosložene i u zavisnosložene rečenice. Sklapanjem *povezivanjem* (povezuju se veznikom) te sklapanjem *nizanjem* (bezvezničko sklapanje) uglavnom nastaju nezavisnosložene rečenice. Zavisnosložene rečenice nastaju uvrštavanjem (jedna ishodišna rečenice se uvrštava u drugu rečenicu), i ponekad nizanjem.

Kako će nezavisnosloženim rečenicama biti posvećeno cijelo poglavlje, ovdje se samo kratko navodi da su zavisnosložene rečenice one u kojima se rečenična granica briše među ishodišnim rečenicama te se jedna rečenica bez promjene ustrojstva uvrštava u drugu rečenicu. Ta rečenica, koja se uvrštava u ustrojstvo druge, naziva se zavisna, dok se ona u koju se zavisna uvrštava naziva *glavna* (Barić 2005: 466). S obzirom na mjesto na koje se zavisna rečenica uvrštava u glavnu razlikujemo predikatne, subjektne, objektne, adverbne rečenice i atributne rečenice (Barić 2005: 467). Prema *Gramatici hrvatskoga jezika* (Silić – Pranjković 2007.) poseban su tip atributnih rečenica i apozicijske (nerestriktivne) rečenice.

3.1.2. Nezavisnosložene rečenice

Kao što je već spomenuto, nezavisnosložene ili koordinirane rečenice nastaju na način da se ishodišnim rečenicama prilikom sklapanja briše rečenična granica. U njima surečenice čine cjelinu, ali one ne ovise jedna o drugoj. Surečenice se povezuju u jednu rečenicu, ali zadržavaju ravnopravan odnos.

Dakle, one nastaju kada se sadržaji jednostavnih rečenica povezuju veznikom (koji ne pripada niti jednoj od rečenica), a rečenično se ustrojstvo ne mijenja. Sadržaji surečenica su nezavisni, a veznici sadržaje stavljaju u određene

semantičke odnose, od obična suprotstavljanja sadržaja surečenica do tješnjih značenjskih odnosa među njima, primjerice uzročno-posljedičnih.

Suvremene hrvatske gramatike daju različite podjele nezavisnosloženih rečenica. Tako se prema *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* (Katičić 2002.) i *Hrvatskoj gramatici* (Barić 2005.) nezavisnosložene rečenice dijele prema sadržaju vezničkih priloga i nezavisnih veznika na sastavne, rastavne, suprotne, izuzetne, zaključne i objasnidbene. S druge strane, *Gramatika hrvatskoga jezika* (Silić – Pranjković 2007.) nezavisnosložene rečenice dijeli na eksplicitne i implicitne. Po strukturno-semantičkim svojstvima eksplicitne rečenice dijele se na sastavne, suprotne i rastavne. Kao poseban tip suprotnih rečenica oni navode gradacijske rečenice. Implicitne pak nezavisno složene rečenice mogu također biti sastavne, suprotne i rastavne, a razlikuju se u tome što im surečenice nisu povezane veznikom (Silić – Pranjković 2007: 322).

Pitanje pisanja zareza bitno je za nezavisnosložene rečenice. Sastavne se rečenice najčešće ne odvajaju zarezom, no postoje iznimke. To je uzročno – posljednični odnos kada je potrebno ispred veznika *pa* i *te* koristiti zarez. Na primjer:

Nije došla na sastanak, pa je zaključio da je bolesna.
(<http://pravopis.hr/pravilo/zarez/60/>)

Vidio ih je ispred sebe, te je potrčao.
(<http://pravopis.hr/pravilo/zarez/60/>)

3.1.3. Sastavne (kopulativne) rečenice

Sastavne ili *kopulativne* su rečenice u kojima se sadržaji rečeničnih ustrojstava međusobno sastavljaju (Barić 2005: 459). Razlog tog sastavljanja ili nadovezivanja je zajedništvo. Veznici po kojima se prepoznaju sastavne rečenice su: *i, pa, te, ni, niti*.

Vozili smo se i šutjeli. (Silić – Pranjković 2007: 323)

Vrlo je hladno, pa smo se dobro obukli. (Silić – Pranjković 2007: 323)

Sjeli smo te dugo razgovarali. (Silić – Pranjković 2007: 323)

Njima se još pridružuju *pak, ter, tere, nego i, već i*. Svima je svojstveno značenje sastavnosti, ali svaki ima svoje specifičnosti, odnosno nisu zamjenjivi. Kada se rečenice koje sadrže navedene priloge nizanjem sklapaju u rečenični niz i odvajaju zarezima, njihovo se unutrašnje ustrojstvo ne mijenja, dok im značenje kao i sintaktička funkcija priloga ostaju isti.

Takvim je rečenicama svojstveno zajedništvo među surečenicama. Semantički odnosi među njima mogu biti različiti. Moguće je da surečenice nemaju nikakve značenjske veze, npr.:

Noć je tiha i lipe mirišu. (Silić – Pranjković 2007: 322)

no moguć je i tijesan uzročno-posljedični odnos:

Vrlo je hladno, pa smo se dobro obukli. (Silić – Pranjković 2007: 322)

Sastavne rečenice karakterizira i otvoreno ustrojstvo što znači da broj surečenica nije ograničen.

4. VEZNICI *NI* I *NITI* U SUVREMENIM GRAMATIKAMA HRVATSKOGA JEZIKA

4.1. Veznik *i*

Od svih veznika sastavnih rečenica, veznik *i* ima najšire značenje te najraznovrsniju uporabu. Može povezivati surečenice s odnosom istodobnosti, surečenice s odnosom susljednosti, surečenice s kakvim značenjskim odnosom tipičnim za zavisno složene rečenice. Osim toga, on povezuje i surečenice s jesnim predikatima, one s niječnim predikatima te surečenice s neistovrsnim predikatima. Kada je veznik *i* u rečenici udvostručen, tada uz vezničku ima i službu pojačajne čestice:

I pije i puši. (Silić – Pranjković 2007: 323)

Bila je kod nas i jučer i danas. (Silić – Pranjković 2007: 323)

4.2. Veznici *ni* i *niti*

Oni su zapravo niječne inačice (ili pojačajne čestice) veznika *i*, pa stoje na njegovu mjestu u zanijekanim rečenicama. Njihove su službe u rečenici različite te nisu međusobno zamjenjivi (Silić – Pranjković 2007: 323).

Veznik *niti* u niječnim sastavnim rečenicama služi za povezivanje dviju surečenica:

Nisu dolazili niti su se javljali. (Silić – Pranjković 2007: 323)

Podrazumijeva se da su u takvim slučajevima obje surečenice niječne, stoga se veznik *niti* može udvostručiti i tada on služi i kao veznik *i* kao pojačajna čestica:

Niti su dolazili niti su se javljali. (Silić – Pranjković 2007: 324)

S druge strane, veznik *ni* ne služi za nijekanje cijelih surečenica, ali služi za nijekanje određenih članova rečeničnoga ustrojstva (subjekata, objekata, priložnih oznaka, atributa). Glavna svrha mu je pojačajna čestica (niječna inačica pojačajne čestice *i*). Na primjer:

Ni oni se nisu pojavili. (Silić – Pranjković 2007: 324)

prema rečenici

I oni su se pojavili. (Silić – Pranjković 2007: 324)

U sastavnim rečenicama veznik *ni* se udvostručuje te se nalazi ispred surečenica bez glagolskih predikata:

Ni uspona bez pada ni uspjeha bez rada. (Silić – Pranjković 2007: 324)

Dakle, veznik *ni* može služiti za nijekanje imenskih dijelova predikata, npr.:

On nije ni glup ni zao. (Silić – Pranjković 2007: 324),

ali ne za nijekanje predikata koji uključuju i lični glagolski oblik, npr.:

**On ni ore ni kopa.*

te ne služi za nijekanje cijelih rečenica. Veznik *ni* pretpostavlja niječne predikate i tada je vidljivo da on služi kao niječna pojačajna čestica:

Nisu se javili ni jučer ni danas. (Silić – Pranjković 2007: 324)

S druge strane, veznik *niti* može zanijekati cijelu rečenicu (i to jesnu), a kada se nađe u službi pojačajne čestice nije običan ili mu je uporaba stilski obilježena:

Nisu se javili niti jučer niti danas. (Silić – Pranjković 2007: 324)

Proučavanjem pojavljivanja veznika sastavnih rečenica u suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika lako je zaključiti da je najčešći veznik tih

rečenica veznik *i*. Također, jasno je da se veznici *ni* i *niti* javljaju kao zamjena veznika *i* u niječnim sastavnim rečenicama.

5. OBRADA VEZNIKA *NI* I *NITI* U ŠKOLSKOJ LITERATURI

5.1. Veznici *ni* i *niti* u osnovnoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama

Kao ishod se učenja u cjelini „Sastavne rečenice“ u sedmom razredu osnovne škole navodi: „*Učenik će moći objasniti odnos surečenica u sastavnoj rečenici, odvojiti crtom surečenice i zaokružiti veznik, nabrojiti veznike sastavnih rečenica, prepoznati i podcrtati sastavnu rečenicu, sklapati sastavne rečenice, upotrebljavajući sve veznike sastavnih rečenica, primijeniti znanje o tome da se ispred sastavnih veznika, u pravilu, ne stavlja zarez, pravilno pisati rečenice s veznicima ni i niti; u izbornome dijelu sadržaja stavljati zarez pri isticanju i naknadnome dodavanju*“ (Družijanić Hajdarević 2014: 137).

Kako se gramatička pismenost stječe uglavnom u osnovnoj školi, za potrebe ovog rada istraženo je kako se ovom gramatičkom sadržaju pristupa u školskim priručnicima, koliko je i na koji način, odnosno kojim tipovima uvježbavanja zastupljen u procesu učenja te na koji se način poučava normi hrvatskog standardnog jezika vezanoj uz nezavisnosložene rečenice. Analizirajući udžbenike i radne bilježnice različitih izdavača lako je zaključiti da se o tim veznicima govori sustavnije samo u okviru obrade nezavisnosloženih sastavnih rečenica. To je gradivo sedmog razreda osnovne škole. U udžbenicima za ostale razrede osnovne škole *niti* u jednoj cjelini ne govori se o ovim veznicima posebno, osim što su u nekim udžbenicima samo navedeni kao primjeri veznika u cjelini „Veznici“ u petom razredu.

Kako se jezično znanje automatizira upotrebom, analizirane su radne bilježnice uz udžbenike koji su proučavani i pažnja je posebno posvećena zadacima koji zahtijevaju primjenu stečenih znanja o pravilnoj upotrebi veznika

ni i niti. Kod svih su izdavača autori radnih bilježnica isti koji su sastavili udžbenike.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA OSNOVNOŠKOLSKIH UDŽBENIKA I RADNIH BILJEŽNICA

6.1. Družijanić Hajdarević, Ela; Lovrenčić – Rojc, Gordana; Lugarić, Zorica; Lugomer, Valentina: RIJEČI HRVATSKE 7 (udžbenik)

U udžbeniku *Riječi hrvatske* (2013.), u izdanju izdavačke kuće Profil, o veznicima *ni* i *niti* govori se u odlomku o veznicima sastavnih rečenica. Navedeni su primjeri:

Nije ga zagrlila ni poljubila. Nije ga zagrlila niti ga je poljubila. Niti ga je zagrlila niti poljubila. (Družijanić Hajdarević 2013: 68)

Osim primjera, udžbenik ne donosi objašnjenje o nijansama u značenju između pojedinih primjera, pa se podrazumijeva da je to prepušteno na izbor učitelju. U udžbeniku se o tim veznicima navodi sljedeće: „*Veznici ni i niti upotrebljavaju se u zanimanim rečenicama. Ti su veznici često udvojeni (pojavljuju se u objema surečenicama)*“ (Družijanić Hajdarević 2013: 68). Više je pozornosti posvećeno izbjegavanju pogrešaka u rečenicama s glagolom u niječnom obliku. Navodi se sljedeća uputa: „*Kad se u drugoj surečenici nalazi niječni oblik glagola, surečenice povezujemo veznikom i. Umjesto toga, surečenice možemo povezati i veznicima niti ili ni, no tada moramo niječni oblik glagola preoblikovati u jesni*“ (Družijanić Hajdarević 2013: 68). Da bi učenicima pravilo bilo jasnije, navedeni su primjeri s pogrešnom i točnom upotrebom veznika *ni* i *niti*.

Pogrešno:

Nisam stao niti nisam otvorio novine. Ne znam ni ne želim znati.
(Družijanić Hajdarević 2013: 68)

Točno:

Nisam stao niti sam otvorio novine. Nisam stao i nisam otvorio novine. Ne znam i ne želim znati. (Družijanić Hajdarević 2013: 68)

Budući da je ovaj udžbenik namijenjen učenicima osnovnoškolskog uzrasta, ritmiziranim rečenicama približen je gramatički sadržaj: „*Ni i niti! Potražite drugdje sreću kad je u drugoj surečenici ne, nisam ili neću.*“ (Družijanić Hajdarević 2013: 68) te „*Ako se druga surečenica u jesni oblik stavi, za značenje niječno mi smo izbor pravi.*“ (Družijanić Hajdarević 2013: 68).

6.2. Družijanić Hajdarević, Ela; Lovrenčić – Rojc, Gordana; Lugarić, Zorica; Lugomer, Valentina: RIJEČI HRVATSKE 7 (radna bilježnica)

Proučavanjem radne bilježnice *Riječi hrvatske* za sedmi razred osnovne škole lako je zaključiti da se problem veznika *ni* i *niti* pojavljuje u trima zadacima. Prema načelu postupnosti zadatci su poredani od najjednostavnijih prema težima. Jednostavnijim zadacima pripada drugi zadatak na 51. stranici navedene radne bilježnice. Uputa za zadatak kaže da se navedenim rečenicama dodaju sastavni veznici *i*, *pa*, *te*, *ni*, *niti* te da se svaki veznik upotrijebi barem jedanput. Među ponuđenim rečenicama (ima ih pet) samo su dvije niječne pa učenici moraju primijeniti stečeno znanje da se veznici *ni* i *niti* upotrebljavaju u niječnim sastavnim rečenicama. Primjeri su tih rečenica:

Ruže ne volim brati _____ držati u vazi. Mnogi ljudi ne vole cvijeće kao ja _____ s ružama razgovaraju. (Družijanić Hajdarević 2013: 51)

Osim što moraju prepoznati niječne sastavne rečenice, učenici moraju odlučiti u kojoj će rečenici upotrijebiti veznik *ni*, a u kojoj veznik *niti*. U četvrtom zadatku iste radne bilježnice na 53. stranici od učenika se traži

primjena stečenih znanja o negaciji uz veznike *ni* i *niti*. Uputa za zadatak traži da se zaokruže pogreške koje proizlaze iz pogrešne upotrebe sastavnih veznika. Na pogrešnu se upotrebu veznika *ni* i *niti* odnose sljedeće rečenice u tom zadatku:

U Europi takav običaj ne postoji ni ne smatra se prikladnim oblikom izražavanja naklonosti. Ne smatram to lošim niti ne vjerujem da bi to koga uvrijedilo. (Družijanić Hajdarević 2013: 53)

Osim prepoznavanja pogrešne upotrebe glagola u niječnom obliku uz veznike *ni* i *niti*, učenici moraju ispraviti pogrešku. Uputa za taj dio nalazi se u istom zadatku pod b i traži da se napišu prethodne rečenice u bilježnicu tako da se isprave pogreške.

U istoj je radnoj bilježnici zadatak koji ne problematizira pogrešnu upotrebu ovih veznika, ali učenike upućuje na spoznaju da veznici ne povezuju samo sastavne rečenice, već i dijelove rečenica. Iako se u udžbeniku pojavljuju takvi primjeri, nigdje nije naznačena ta činjenica pa je radna bilježnica na neki način nadgradnja udžbenika. Treći zadatak na 52. stranici ove radne bilježnice traži da se u sljedećoj rečenici zaokruže sastavni veznici. Primjer s veznikom *ni* ili *niti* je sljedeći:

Lovac se nije vratio toga dana ni sutradan. (Družijanić Hajdarević 2013: 52)

Učenik vjerojatno po inerciji zaokružuje naučeni veznik, no tek ga sljedeći dio zadatka vodi ka daljnjoj spoznaji. Navodi se da se nakon upute precrtaju dijelovi tvrdnji koji ih čine netočnima. Prve se tri tvrdnje odnose na prethodne rečenice, a četvrta izriče koje su mogućnosti upotrebe sastavnih veznika. Tvrdnje koje učenici moraju proučiti su:

Prethodne su rečenice jednostavne/nezavisno složene sastavne. Veznikom ni povezane su dvije surečenice / dvije priložne oznake vremena. Sastavnim se

veznicima povezuju samo surečenice / surečenice i istovrsni rečenični dijelovi.
(Družijanić Hajdarević 2013: 52)

Znači, učenici znanje o veznicima primjenjuju na razini prepoznavanja, a zatim na razini samostalnog donošenja zaključka uočavaju mogućnosti upotrebe veznika *ni* i *niti*. U ostalim zadacima ove radne bilježnice (ima ih ukupno šest) od učenika se ne traži primjena posebnih znanja o ovim dvama veznicima, osim što u jednom od zadataka moraju zaokružiti sastavne veznike među kojima je i jedna s veznikom *ni*.

6.3. Rihtarić, Anđelka; Marijačić, Marina; Ružić, Danuška: VOLIMO HRVATSKI 7 (udžbenik)

U udžbeniku *Volimo hrvatski* istog izdavača (Profil) izdanom 2013. problemu veznika *ni* i *niti* pristupa se na sličan način, no čini se da je tom jezičnom sadržaju posvećeno manje pozornosti nego u udžbeniku *Riječi hrvatske*. I ovdje je taj problem obrađen u cjelini „Sastavne rečenice“. Najprije je navedeno pravilo: „*Veznicima ni i niti povezuje niječne rečenice*“, a odmah iza pravila dolaze primjeri upotrebe navedenih veznika:

Nije postavio pitanje ni našao odgovor. Nije tražio pitanje niti je proširio svoje spoznaje. (Rihtarić – Marijačić – Ružić 2013: 68)

I u ovom je udžbeniku pažnja učenika usmjerena na pisanje negacije u rečenicama s ovim veznicima. Opet je najprije navedeno pravilo iza kojega odmah slijede primjeri. Pravilo kaže da u niječnim sastavnim rečenicama niječnica uz glagol stoji u prvoj surečenici, a u drugoj se surečenici ona izostavlja zato što se njezin sadržaj niječe veznicima *ni* ili *niti*. Primjeri:

Nije prihvaćao neznanje ni odustajao od pitanja. Ne odustajem lako niti se bojim izazova. (Rihtarić – Marijačić – Ružić 2013: 68)

Treće pravilo u udžbeniku *Volimo hrvatski* odnosi se na udvojeno pisanje veznika *niti*. Po istom principu, najprije je napisano pravilo iza kojega slijedi primjer. Pravilo navodi da veznik *niti* može biti udvojen, odnosno javlja se u objema surečenicama. Primjer:

Niti je tražio pravo pitanje niti je proširio svoje spoznaje. (Rihtarić – Marijačić – Ružić 2013: 68).

6.4. Bagić, Krešimir; Katalinić, Zrinka; Motik, Marica; Rimac – Jurinović, Maša; Sušac, Senka: HRVATSKI JEZIK 7 (udžbenik)

Sljedeći udžbenik u kojem je istraženo kako se veznicima *ni* i *niti* pristupa je *Hrvatski jezik* (2013.). U njemu se u istoj cjelini govori o sastavnim i o rastavnim rečenicama. Umjesto da primjer slijedi iza pravila, ovdje je najprije postavljen zadatak ili pitanje za učenike, nakon toga slijedi primjer, a pravilo kao zaključak dolazi na kraju. Takvim se pristupom učenike potiče da samostalno dolaze do zaključaka, istražuju problem, a definicija dolazi na kraju kao potvrda njihovih zaključaka ili ispravak ukoliko su bili netočni. Osim toga, sadržaji su podijeljeni u skupine a, b i c prema težini i važnosti. O veznicima *ni* i *niti* govori se u skupini pitanja i zaključaka b. Zadatak koji uvodi u problem upotrebe veznika *ni* i *niti* traži da se navedene rečenice preoblikuju u niječne te da se pri tome promijeni veznik:

Spasioci dobivaju plaću i spašeni ljudi plaćaju zasluge. Spasioci pomažu i spašavaju.“ (Bagić 2013: 82)

Rješenje nije navedeno, pretpostavljam da je taj dio spoznajnog procesa prepušten predmetnom učitelju. Slijedi pitanje koje je veznike učenik/ica upotrijebio/upotrijebila. Na kraju dolazi pravilo koje kaže da veznici *ni* i *niti* u

zanimjanim sastavnim rečenicama zamjenjuju veznik *i* te da nije svejedno koji ćemo od njih upotrijebiti. Pojašnjenje slijedi u tablici (Bagić 2013: 82):

ni	uz niječne predikate, npr. <i>Spasioci ne naplaćuju ni ne zarađuju.</i>
	u rečenicama bez glagolskih predikata, npr. <i>Ni brige, ni pameti.</i>
niti	uz jesne predikate, npr. <i>Niti su došli, niti su se javili.</i>

Lako je uočiti da u ovom dijelu, iako su u primjerima rečenice sa zarezima, nije posebno objašnjena upotreba zareza, no o tome se govori u skupini c, na sljedećoj stranici. Izbjegavanje dvostruke negacije posebno je istaknuto u ovom udžbeniku. Sad je najprije napisano pravilo i naglašeno imperativom: „*Pazi! Kad se ispred zanimjanoga glagola nađe veznik ni, pravilno ga je mijenjati u i.*“ Primjer pogrešne rečenice koji oslikava pravilo glasi:

On ni ne ponavlja gradivo. (Bagić 2013: 82)

Slijedi pravilna upotreba veznika čiji primjer glasi:

On i ne ponavlja gradivo. (Bagić 2013: 82)

Na isti način, da bi se naglasila česta pogrešna upotreba ovih veznika, doneseni su primjeri u zasebnoj rubrici „PRAVOPIS“ u okviru ove cjeline. Navedeni su primjeri pogrešne upotrebe veznika *ni* ili *niti*:

Ja tebe ni ne slušam. Niti on nije gledao taj film. (Bagić 2013: 83)

Kraj njih su napisani primjeri ispravno upotrijebljenih veznika *ni* i *niti*:

Ja tebe i ne slušam. Ni on nije gledao taj film. (Bagić 2013: 83)

O pisanju zareza uz ove veznike govori se u skupini zadataka c. Najprije je napisano pravilo iza kojega slijede primjeri. Pravilo kaže da se u sastavnim i

rastavnim rečenicama surečenice ne odvajaju zarezima, osim pri naknadnom dodavanju ili nizanju. Još se navodi kako i sastavni i rastavni veznici mogu biti udvojeni ako želimo posebno istaknuti neki sadržaj. Primjer koji oslikava navedeno pravilo u ovom udžbeniku glasi:

Ni žita bez kukolja, ni naroda bez izroda. Niti gledaju, niti slušaju. (Bagić 2013: 83)

Može se zaključiti da od svih proučenih udžbenika jedino ovaj barem nešto govori o pisanju zareza uz veznike sastavnih rečenica. To je vjerojatno zbog činjenice da se pisanje zareza u sastavnim rečenicama smatra izbornim sadržajem. U udžbeniku *Riječi hrvatske* izborni su sadržaji navedeni na kraju udžbenika u cjelini „Znatiželjnima više“, no u cjelini o izbornim sadržajima vezanim uz sastavne rečenice nema niti jednog primjera pisanja zareza uz veznike *ni* ili *niti*.

6.5. Bagić, Krešimir; Katalinić, Zrinka; Motik, Marica; Rimac – Jurinović, Maša; Sušac, Senka: HRVATSKI JEZIK 7 (radna bilježnica)

U radnoj bilježnici koja prati udžbenik *Hrvatski jezik* (2013.) posebna znanja o veznicama *ni* i *niti* javljaju se u manjem broju zadataka. Vjerojatno je razlog tome činjenica da se sastavne i rastavne rečenice uvježbavaju u istoj cjelini, pa su i zadatci na jednostavnijoj razini. U drugom zadatku ove radne bilježnice na 46. stranici prvi se put od učenika traži samostalna upotreba ovih veznika. Uputa za zadatak kaže da se zadatak sastoji od dva dijela. Potrebno je preoblikovati jednostavne rečenice u složenu upotrebljavajući sastavne ili rastavne veznike tako da se u svakoj rečenici upotrijebi drugi veznik. Potrebno je i imenovati vrste nezavisno složenih rečenica. Učenici moraju između pet različitih primjera prepoznati onaj u kojem se moraju upotrijebiti ovi veznici. Na

to ih upućuje niječni oblik glagola kojega nema u ostalim ponuđenim primjerima. Rečenica u kojoj moraju upotrijebiti veznik *ni* ili *niti* glasi:

Marijan ne zna skijati. Marijan ne želi skijati. (Bagić 2013: 46)

Osim prepoznavanja rečenice u kojoj se može upotrijebiti jedan od ovih veznika, učenici ga moraju pravilno upotrijebiti. Ako se odluče za veznik *ni*, glagol ostaje u niječnom obliku. Ako stave veznik *niti*, glagol druge surečenice mora biti preoblikovan u jesni oblik. To nije izričit zadatak, pa na učitelju ostaje provjera ispravnosti upotrebe ovih veznika i objašnjenje vezano uz ovaj jezični problem. U trećem se zadatku iste radne bilježnice također od učenika traži poznavanje upotrebe veznika *ni*, no i u ovom je zadatku to u kontekstu poznavanja i ostalih sastavnih i rastavnih veznika. Ovo je jednostavniji zadatak jer se provjerava znanje samo na razini prepoznavanja. Uputa kaže da zadatak ima četiri dijela. Potrebno je podcrtati predikate te odijeliti okomitom crtom surečenice. Nakon toga treba zaokružiti veznik koji povezuje surečenice te potom napisati vrstu rečenice. Među ostalim ponuđenim rečenicama nalazi se primjer s veznikom *ni*:

Neću ništa jesti ni vode neću piti. (Bagić 2013: 46)

Dakle, učenici moraju samo prepoznati sastavni veznik i zaključiti da on povezuje sastavne rečenice. Peti zadatak ove radne bilježnice na 47. stranici od učenika traži primjenu stečenih znanja o veznicima *ni* i *niti* i odnosi se isključivo na navedene veznike. Cilj je ovog zadatka pravilna primjena tih veznika u niječnim rečenicama te pravilna upotreba jesnog ili niječnog oblika glagola uz njih. Uputa navodi da se potvrdne rečenice preoblikuju u niječne, a zadane su sljedeće rečenice:

Doći ću i ispričati se. Pročitao sam knjigu i planiram pisati dnevnik.
(Bagić 2013: 47)

I ova radna bilježnica ima ukupno šest zadataka u ovoj cjelini, ali oni se, za razliku od radne bilježnice *Riječi hrvatske*, odnose i na sastavne i na rastavne rečenice. Zato su i znanja koja se uvježbavaju na nižoj razini.

6.6. Bišćan, Vlatka; Dresto, Vesna; Miloloža, Sanja: GOVORI HRVATSKI 7 (udžbenik)

Osim udžbenika u izdanju Profila i Školske knjige, proučen je i udžbenik *Govori hrvatski* (2014.) u izdanju izdavačke kuće Alfa. I ovaj, kao i udžbenik *Hrvatski jezik* (2013.), sastavne i rastavne rečenice donosi u istoj cjelini. Još jedna sličnost među ovim udžbenicima je način dovođenja učenika do jezičnih spoznaja. I ovdje se najprije navodi pitanje, slijede primjeri koji učenicima olakšavaju potragu za odgovorom ili zaključkom, a na kraju je istaknuto pravilo. Pitanje koje učenika uvodi u problematiku upotrebe veznika *ni* i *niti* glasi: „*U kakvim se rečenicama rabe veznici ni i niti?*“. Primjeri koji će učenika navesti na odgovor su:

Neće to zaboraviti niti će napustiti tradiciju. Ne želi kupovati umjetne boje ni služiti se plastičnim jajima. Molvarska tradicija nije ni zaboravljena ni zapostavljena. Molvarska tradicija niti je zaboravljena niti zapostavljena. (Bišćan – Dresto – Miloloža 2014: 51)

Lako je primijetiti da je svaki od veznika u ovim primjerima najprije upotrijebljen jedanput, a zatim kao primjer udvojene upotrebe, no osim primjera, u daljnjem se tekstu o tome ništa ne govori, dakle učitelju je prepušten način na koji će učenicima prikazati razliku između tih dvaju načina upotrebe veznika *ni* i *niti*. Nakon primjera ovaj udžbenik donosi istaknuto pravilo: „*U niječnim sastavnim rečenicama rabe se veznici ni, niti.*“ (Bišćan – Dresto – Miloloža 2014: 51).

I autorice su ovog udžbenika posebnu pažnju posvetile upotrebi glagola u niječnom ili jesnom obliku uz veznike *ni* i *niti*. Taj je jezični problem zorno prikazan sljedećom tablicom (Bišćan – Dresto – Miloloža 2014: 51), kojoj prethodi pravilo da iza veznika *niti* stoji glagol u jesnome obliku:

NETOČNO	ZAŠTO JE NETOČNO	TOČNO
<i>Neće to zaboraviti niti neće napustiti tradiciju.</i>	Iza veznika <i>niti</i> dolazi glagol u jesnom obliku.	<i>Neće to zaboraviti niti će napustiti tradiciju.</i>
<i>Nije bila u Podravini ni ne zna za golemo molvarsko jaje.</i>	Iza zanižanoga glagola umjesto veznika <i>ni</i> piše se veznik <i>i</i> : izbjegavaju se dvije negacije.	<i>Nije bila u Podravini i ne zna za golemo molvarsko jaje.</i>

U dijelu u kojem se govori o pisanju zareza nema niti jednog primjera s veznicima *ni* i *niti*. Navedeno je samo da se ispred sastavnih i rastavnih veznika zarez ne piše. I ovaj udžbenik ima dio s izbornim sadržajima pod nazivom 'Za znalce'. U njemu je posebna pozornost posvećena pisanju zareza u sastavnim rečenicama. Navodi se da se on može pisati pri nizanju ili naknadnom dodavanju sastavnih rečenica, no nema ni jednog primjera s veznicima *ni* ili *niti*.

6.7. Bišćan, Vlatka; Dresto, Vesna; Miloloža, Sanja: GOVORI HRVATSKI 7 (radna bilježnica)

Radna bilježnica *Govori hrvatski* (2014.) u izdanju izdavačke kuće Alfa također u istoj cjelini donosi zadatke vezane uz znanja o sastavnim i rastavnim rečenicama. Od ukupno šest zadataka u ovoj cjelini u njih četiri pojavljuju se veznici *ni* ili *niti*. Kao i u prethodno analiziranoj radnoj bilježnici, i u ovoj se

može primijetiti da se od učenika u vezi s ovim dvama veznicima traže najjednostavnija znanja na razini prepoznavanja ili jednostavnog stvaranja.

Drugi zadatak ove radne bilježnice na 51. stranici od učenika traži izbor najboljeg od triju ponuđenih sastavnih ili rastavnih veznika. Učenik mora prepoznati sastavni značenjski odnos među surečenicama i niječni oblik glagola da bi riješio zadatak. Uputa za zadatak nalaže da se napiše složena rečenica od dviju jednostavnih rečenica tako da se odabere jedan od veznika koji se nalaze u zagradama. Nakon toga slijedi jedan primjer, a rečenice u kojima treba upotrijebiti veznik *niti* je sljedeća:

Nisu pročitali Maturalac. Nisu dovršili čitanje Divljeg konja. (pa, niti, te)
(Bišćan – Dresto – Miloloža 2014: 51)

U sljedećem (trećem) zadatku na 52. stranici od učenika se traži samo razvrstavanje ponuđenih veznika u tablicu. Ponuđeni su veznici: *ili-ili, ni, ili, pa, niti, te, i*. Tablica ima sljedeće rubrike: sastavni veznici – jesna rečenica, sastavni veznici – niječna rečenica, rastavni veznik, udvojeni rastavni veznik. Znači, čisto prepoznavanje, bez primjene znanja. I četvrti zadatak ove radne bilježnice na 52. stranici od učenika traži primjenu znanja o ovim dvama veznicima. Potrebno je zaokružiti jednu riječ kako bi tvrdnja bila točna. Od četiriju tvrdnji u zadatku jedna se odnosi na veznike *ni* i *niti* i glasi:

U niječnoj sastavnoj rečenici iza veznika niti dolazi glagol u jesnom / zanijekanom obliku. (Bišćan – Dresto – Miloloža 2014: 52)

Sljedeći, peti zadatak na 52. stranici malo je složeniji od prethodnih jer osim prepoznavanja traži i analizu, otkrivanje pogrešaka i njihovo ispravljanje. Potrebno je zaokružiti slovo uz pravilno napisane rečenice te napisati na crte točan oblik onih rečenica koje su netočno napisane. Od pet rečenica tog zadatka jedna je s veznikom *niti*. I ovdje se od učenika traži primjena znanja o upotrebi jasnog ili niječnog oblika glagola uz veznik *niti*. Rečenica iz zadatka glasi:

Nove pjesme nisam čula niti ih ne želim čuti. (Bišćan – Dresto – Miloloža 2014: 52)

6.8. Zaključak istraživanja osnovnoškolskih udžbenika i radnih bilježnica

Na kraju ovog istraživanja o obradi veznika *ni* i *niti* u osnovnoškolskim udžbenicima može se zaključiti da svi osnovnoškolski udžbenici o veznicima *ni* i *niti* donose spoznaje u okviru cjeline o sastavnim rečenicama. U nekim je udžbenicima ta cjelina spojena s cjelinom o rastavnim rečenicama. O ovim se, dakle, veznicima govori samo u udžbenicima za sedmi razred osnovne škole u kojem se inače obrađuje rečenica. Svim je udžbenicima, bez obzira na autore i izdavača, zajedničko da navode kako se veznici *ni* i *niti* upotrebljavaju u niječnim sastavnim rečenicama. Nakon te činjenice svi udžbenici donose pravila i primjere o pravilnoj i pogrešnoj upotrebi veznika *ni* i *niti* uz zanijekane glagole. O pisanju zareza uz veznike *ni* i *niti* najopširnije se govori u udžbeniku *Hrvatski jezik* (2013), a ostali se udžbenici tim izbornim sadržajem uopće ne bave i ne donose primjere sa zarezima uz veznike *ni* i *niti*. Svaki od proučavanih udžbenika govori o udvojenoj upotrebi veznika *ni* i *niti* i donosi primjere za to. Niti u jednom od udžbenika za osnovnu školu koji su proučavani nije objašnjena razlika u značenju između veznika *ni* i *niti*. Primjećujem da u udžbeniku *Volimo hrvatski* (Rihtarić Marijančić Ružić 2013) nema primjera za pogrešnu upotrebu ovih veznika koji učenicima zorno predstavljaju najčešće greške u govorenju i pisanju. Smatram da je taj dio bolje istaknut u ostalim proučavanim udžbenicima. Svim je udžbenicima zajedničko da su primjeri na kojima se poučava normi hrvatskoga standardnog jezika vezano uz pravilnu ili pogrešnu upotrebu veznika *ni* i *niti* jednostavni.

Nakon proučavanja zadataka radnih bilježnica koje prate prethodno proučavane udžbenike može se zaključiti da se kod svih izdavača znanje o veznicima *ni* i *niti* provjerava i uvježbava u cjelini o nezavisno složenim sastavnim rečenicama, a kod nekih je izdavača ta cjelina spojena s rastavnim rečenicama (isto kao kod udžbenika). Znanje o tim veznicima uvježbava se, dakle, samo u sedmom razredu osnovne škole. Zadatci koji se odnose na dva proučavana veznika uglavnom su jednostavni, najčešće na razini prepoznavanja, a rjeđe na razini analize ili primjene stečenih znanja. Ishod koji se najčešće provjerava i uvježbava je prepoznavanje veznika, pravilna upotreba veznika *ni* i *niti*, pravilna upotreba oblika glagola uz navedene veznike te pisanje zareza uz njih. Samo kod dvaju izdavača (Profil i Alfa) postoje zadatci u cjelini ponavljanje o nezavisno složenim rečenicama i u tim se cjelinama na veznike *ni* i *niti* odnosi po jedan zadatak. Kao i u udžbenicima, i u radnim bilježnicama izostaje dio o razlici u značenju između ovih veznika pa prema tome pretpostavljam da je to znanje više razine koje se ne uči niti uvježbava u osnovnoj školi.

Od analiziranih radnih bilježnica dvije imaju zasebnu cjelinu, ponavljanje o nezavisno složenim rečenicama, Profilova radna bilježnica *Riječi hrvatske* i *Govorimo hrvatski*, radna bilježnica izdavačke kuće Alfa. U tim cjelinama pronašla sam po jedan primjer koji zahtijeva primjenu znanja o veznicima *ni* ili *niti*. U radnoj bilježnici *Riječi hrvatske* taj zadatak glasi:

Surečenice podigne jedro, otisne se od obale napiši kao niječnu nezavisno složenu sastavnu rečenicu. (Družijanić Hajdarević 2013: 64)

U radnoj bilježnici *Govori hrvatski* zadatak koji se odnosi na veznike *ni* i *niti* traži da se zaokruži slovo uz pravilno napisanu rečenicu te dopiše zarez gdje je potreban, a precrta gdje je suvišan. Znači, traži se samo znanje o pisanju zareza uz sastavne veznike. Rečenica s veznikom *niti* glasi:

Nisam dobio novi mobitel, niti sam ga želio. (Bišćan – Dresto – Miloloža 2014: 62)

Kako u uputi nije naznačeno da niti jedna rečenica nije posebno istaknuta, ova bi se rečenica mogla smatrati i točnom ako se zarez shvati kao isticanje druge tvrdnje.

7. VEZNICI *NI* I *NITI* U SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA I RADNIM BILJEŽNICAMA

Prilikom samog pogleda na sadržaj udžbenika za gimnazije i za strukovne srednje škole vidljiva je razlika u opsegu gradiva. Iako je gradivo većim dijelom isto, gimnazijski program puno šire obrađuje zadana poglavlja. Kao što je slučaj u udžbenicima za osnovnu školu, i u srednjoškolskim se udžbenicima veznici *ni* i *niti* pojavljuju samo u okviru nezavisnosloženih rečenica. To je gradivo trećeg razreda srednje škole, a u udžbenicima ostalih ova se tema ne spominje.

7.1. Dujmović – Markusi, Dragica: FON – FON 3 (udžbenik)

U udžbeniku hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije *Fon-fon 3* (2013.) u poglavlju o Nezavisnosloženoj rečenici sve su vrste prikazane u tablici u kojoj se još nalaze i njihovi veznici te po jedan primjer i njihovo značenje. Za sastavnu je rečenicu navedeno da se naziva još i kopulativna, da su njeni veznici *i*, *pa*, *te*, *ni*, *niti* te da se sadržaji rečenica sastavljaju ili nadovezuju zbog nekog zajedništva.

Poseban se dio ove lekcije bavi veznicima u nezavisnosloženim rečenicama. Iako za sastavne rečenice piše da o njihovim veznicima nije potrebno mnogo govoriti jer rijetko dolazi do pogreške, ističe se kako s veznicima *ni* i *niti* nije uvijek sve jasno. U posebnoj je tablici jasno naznačena razlika tih veznika te je za lakše razumijevanje uz svaki navod pridodan i primjer. Veznik *ni* dolazi uz niječne predikate, npr.:

Nisu došli gosti ni njihovi prijatelji. (Dujmović – Markusi 2013: 69) te povezuje i ističe pojedine riječi u rečenici, npr.:

U samom gradu nije imala prijatelja ni rođaka. (Dujmović – Markusi 2013: 69)

te on stoji umjesto veznika *i* u isticanju:

Nisu se pojavili ni Ivan ni Ana. (Dujmović – Markusi 2013: 69).

U drugom dijelu tablice nalazi se objašnjenje veznika *niti*. On dolazi uz potvrdne (jesne) predikate, npr.:

Niti su nam poslali poruku niti su nas potražili. (Dujmović – Markusi 2013: 69).

Te se ne koristi za isticanje, pa tako rečenica

U samom gradu nije imala niti prijatelja niti rođaka. (Dujmović – Markusi 2013: 69)

nije pravilna. Veznik *niti* stoji umjesto veznika *i* koji se ponavlja, npr.:

Niti ona niti on nisu došli. (Dujmović – Markusi 2013: 69).

Na kraju se svake cjeline nalazi podsjetnik za ponavljanje naučenog gradiva. Podsjetnik cjeline „Nezavisnosložena rečenica“ podijeljen je u tablicu koja sadrži ključne podatke za svaku vrstu rečenice. Uz sastavne rečenice stoji da se potvrdna (jesna) rečenica ne može povezati s drugom rečenicom veznicima *ni* ili *niti*. Tako rečenice

„Budi pažljiv ni ne pričaj previše.“ ili *„Budi pažljiv niti ne pričaj previše.“* (Dujmović – Markusi 2013: 70)

nisu pravilne. Veznici *ni* i *niti* u tom se primjeru mogu zamijeniti veznikom *i* kako bi rečenica bila valjana, na primjer:

Budi pažljiv i ne pričaj previše. (Dujmović – Markusi 2013: 70).

U Fon-fonu 4 (2013.), udžbeniku hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije, nalazi se ponavljanje cjelokupnog srednjoškolskog gradiva. U ponavljanja svakog razreda su uklopljeni svi podsjetnici koji se nalaze na kraju svake lekcije. Prema tome, za nezavisnosloženu rečenicu ponovljena je tablica koja sadrži sve vrste te najbitnije značajke tih rečenica. Za veznike *ni* i *niti* navedeni su isti primjeri kao i u podsjetniku u udžbeniku za treći razred.

7.2. Dujmović – Markusi, Dragica: FON – FON 3 (radna bilježnica):

U radnoj bilježnici Fon – fon 3 (2013.) u poglavlju o nezavisnosloženoj rečenici u šestom se zadatku na 36. stranici nalazi primjer s veznicima *ni* i *niti*. Navedene su pogrešne rečenice (njih 5) koje je potrebno preoblikovati kako bi postale pravilne. Primjer sastavne rečenice glasi:

Nisu mogli vidjeti niti žonglere niti ulične svirače. (Dujmović – Markusi 2013: 36).

U ostalim se zadatcima ne traži uporaba veznika *ni* i *niti*, a poglavlje koje slijedi, zavisnosložene rečenice, obuhvaća puno više zadataka za vježbu od poglavlja o nezavisnosloženim rečenicama.

7.3. Zrinjan, Snježana: HRVATSKI JEZIK 3 (udžbenik)

U udžbeniku za treći razred četverogodišnjih strukovnih škola *Hrvatski jezik 3* (2014.) u poglavlju „Nezavisnosložene rečenice“ sastavne su rečenice ukratko objašnjene. Navedeno je da su one vrsta nezavisnosloženih rečenica, da su povezane veznicima, koji su to veznici te da se sadržaji surečenica međusobno sastavljaju. Slijedi jedna rečenica koja služi kao primjer:

Često jedem tjesteninu i poslije imam grižnju savjesti. (Zrinjan 2014: 28)

Ispod primjera nalazi se objašnjenje da su u rečenici dva predikata (*jedem i imam*), da dva predikata znače dvije surečenice, da su nezavisne surečenice

„Često *jedem tjesteninu*.“ i „*Poslije imam grižnju savjesti*.“

Navedeno je i da ih povezuje veznik *i*.

Isto kao što su objašnjene sastavne rečenice, objašnjene su i rastavne, suprotne, isključne i zaključne rečenice. Za svaku su navedeni osnovni podatci te jedan primjer kao objašnjenje.

Na kraju samog poglavlja o nezavisnosloženim rečenicama nalazi se odjeljak „Pitanja (i odgovori) za 5“ u kojem se nalazi razlika korištenja veznika *ni* i *niti*. Zadana je rečenica

Nisu naučili niti Ivan niti Ana. (Zrinjan 2014: 31)

te je potrebno odrediti je li rečenica ispravna. Ispod se nalazi objašnjenje da rečenica nije ispravna. Kada se želi nešto istaknuti, koristi se veznik *ni*. Prema tome bi ispravna rečenica glasila:

Nisu naučili ni Ivan ni Ana. (Zrinjan 2014: 31).

Slijedi pravilo po kojem se veznik *ni* koristi uz niječne predikate dok veznik *niti* dolazi uz potvrдне:

Nisu naučili ni oni ni mi. (Zrinjan 2014: 31)

Niti su naučili niti su došli. (Zrinjan 2014: 31)

7.4. Zrinjan, Snježana: HRVATSKI JEZIK 3 (radna bilježnica)

U radnoj bilježnici *Hrvatski jezik 3* (2014.) za treći razred četverogodišnjih strukovnih škola nema zadatka za određivanje razlike veznika *ni* i *niti*. Zadatci se odnose na prepoznavanje nezavisnosloženih rečenica, zatim

nabrajanje veznika koji povezuju nezavisno složene rečenice te koje se odvajaju, a koje ne odvajaju zarezom. Posljednji se zadatak odnosi na određivanje vrste nezavisno složene rečenice te je zadana sastavna rečenica s veznikom *i*:

Posljednjim sam snagama izgovarao završne rečenice i nisam odustao.
(Zrinjan 2014: 18).

Pristup veznicima *ni* i *niti* razlikuje se u udžbenicima za gimnaziju od onoga za strukovnu školu. Udžbenik za gimnaziju spominje veznike spominje kao sastavni dio cjeline o sastavnim rečenicama dok udžbenik za strukovne srednje škole iste spominje u posebnom poglavlju koje nije obavezno. U usporedbi s udžbenicima i radnim bilježnicama za osnovnu školu jasno je vidljivo kako se udžbenici za srednje škole u puno manjoj mjeri bave navedenim problemom. Dok udžbenik za gimnaziju taj problem obrađuje kao sastavni dio gradiva, u udžbeniku za strukovne škole on je poseban dio koji se odnosi na učenike koji žele znati više. Također, udžbenici za srednje škole sadrže manje primjera na temelju kojih je moguće objasniti razliku veznika *ni* i *niti*.

8. OBRADA VEZNIKA *NI* I *NITI* U PRIRUČNICIMA ZA PRIPREMU DRŽAVNE MATURE

Priručnika za ponavljanje gradiva iz Hrvatskoga jezika za državnu maturu u novije je vrijeme izrazito puno, a izdaju ih različite izdavačke kuće. Moja pretpostavka prije samog listanja istih bila je da se razlika veznika *ni* i *niti* neće uopće spominjat zbog opširnosti gradiva koje zahtijeva priprema za državnu maturu.

U priručniku *Hrvatski na državnoj maturi* (Zrinjan 2014.) najveći dio pripada gradivu iz književnosti. Gradivo koje se odnosi na jezik, točnije treći razred srednje škole u kojem se obrađuju nezavisnosložene rečenice zauzima svega tri stranice priručnika. Iste su obrađene vrlo usko, nabrojene su vrste tih rečenica te njihovi veznici i neka osnovna pravila.

Sljedeći priručnik *Hrvatski jezik za državnu maturu: književnost, jezik, esej – priručnik s ispitima* autorice Ružice Filipović, izdan 2013. godine, potvrđuje pravilo da se u priručnicima za maturu ne spominje razlika veznika *ni* i *niti*. Navedeno je da se nezavisnosložene rečenice u složenu rečenicu sklapaju veznikom. Podijeljene su na vezničke i bezvezničke, uz vezničke su nabrojani i njihovi veznici. Uz svaku vrstu rečenice postoji jedan primjer. Na kraju se nalaze upute o pisanju zareza u nezavisno složenim rečenicama.

U *Pripremama za državnu maturu* (Pavić - Pezer) iz 2016. godine u tablicu su razvrstane nezavisnosložene rečenice. U prvom stupcu nalazi se vrsta rečenice, u drugom pripadajući veznici, a treći se stupac zove „Pazi!“. Zanimljivo je da se uz sastavne rečenice nalazi napomena „Kod isticanja i kod niječnih predikata moramo upotrijebiti veznik *ni*, a ne veznik *niti*.“:

Ni on nije došao. (Pavić – Pezer 2016: 30)

U priručniku iz 2014. godine, *Analiza 555 zadataka iz hrvatskoga jezika na državnoj maturi* (Doračić – Togonal) nalazi se tek nekoliko zadataka vezana uz nezavisno složene rečenice. Jedan zadatak traži da se pronađe nepravilno napisana rečenica, a ponuđeni su odgovori:

Niti su pisali niti su slušali. Niti tko uči niti tko čita. Niti on ne uči niti ona ne uči. Ni on ni ona ne čitaju. (Doračić – Togonal 2014: 166)

Ispod zadatka nalazi se objašnjenje „*Zanimjane sastavne rečenice povezujemo veznicima ni i niti umjesto veznika i. Veznik niti dolazi samo uz jesne (potvrdne, nezanimjane) predikate i služi za nijekanje cijelih surečenica*“:

Niti tko uči niti tko čita. i Niti su pisali niti su slušali. (Doračić – Togonal 2014: 166)

Veznik *ni* uvrštava se uz niječne predikate kada povezuje članove rečeničnoga ustrojstva:

Ni on ni ona ne čitaju. (Doračić – Togonal 2014: 166)

Rečenica *Ni on ne uči niti ona ne uči.* nepravilno je napisana jer je uz niječne predikate (*ne uči, ne čita*) uvršten veznik *niti*. U skladu s rečenim ta se rečenica pravilno piše:

Ni on ne uči ni ona ne uči. (Doračić – Togonal 2014: 166).

Internetska je stranica *Hrvatski na maturi* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje također jedan od priručnika za pomoć pri učenju. U mnoštvu primjera nalazi se i razlika veznika *niti... ni / ni... niti > ni... ni*. Prvo se navodi upozorenje da u standardnom jeziku ne treba upotrebljavati vezničke parove *ni... niti* kao ni obrnuto. Umjesto toga se preporuča upotreba simetričnih parova, *ni... ni*. U tablici je naveden pogrešan primjer:

„Posao nije bio ni opasan niti težak.“

(<http://matura.ihjj.hr/sintaksa.html#sec-3-9>)

Pokraj pogrešnog primjera nalazi se i ispravan primjer navedenih veznika:

„Posao nije bio ni opasan ni težak.“

(<http://matura.ihjj.hr/sintaksa.html#sec-3-9>)

Nakon što je objašnjena uporaba veznika, slijedi upozorenje da rečenicu treba pokušati uspostaviti veznikom *ni*, a tek ako to nije moguće, treba upotrijebiti veznik *niti*.

Priručnici za državnu maturu iz hrvatskog jezika obrađuju veliku količinu gradiva u kojoj je dio o jeziku zastupljen u manjoj mjeri od gradiva iz književnosti. Logično je bilo pretpostaviti da se problemom veznika *ni* i *niti* uopće neće baviti. Ipak, nisu svi priručnici potvrdili ovo pravilo. Od pet analiziranih priručnika, *Pripreme za državnu maturu* (Pavić – Pezer 2016.), *Analiza 555 zadataka iz hrvatskoga jezika na državnoj maturi* (Doračić – Togonal 2014.) te internetska stranica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje *Hrvatski na maturi* ipak obrađuju navedeni problem. Time se moja pretpostavka, da se priručnici za državnu maturu neće baviti problemom veznika *ni* i *niti*, pokazala pogrešnom.

9. OBRADA VEZNIKA *NI* I *NITI* U JEZIČNIM SAVJETNICIMA

Analiziranjem literature nameće se misao da je razlika veznika *ni* i *niti* nedovoljno objašnjeno pitanje u hrvatskome standardnom jeziku te da bi se o njima moglo raspravljati u jezičnim savjetnicima.

U savjetniku *555 jezičnih savjeta* kao objašnjenje ovih veznika navodi se da su udvojeni sastavni veznici u hrvatskome standardnom jeziku *ni... ni* i *niti... niti*. Napominje se kako se ne preporuča upotreba nesimetričnog udvojenog veznika *ni... niti*. Zbog lakšeg shvaćanja navode primjer koji nije ispravan:

Nije me ni pogledala niti pozdravila. (Blagus Bartolec 2016: 100)

Pravilna bi rečenica trebala glasiti:

Nije me ni pogledala ni pozdravila.

Još jedan primjer pravilne rečenice:

Luka ne voli ni gledati filmove ni ići u kino. (Blagus Bartolec 2016: 100)

Jezikomjer, vodič za izbjegavanje najčešćih pogrešaka u hrvatskom standardnom jeziku slijedi televizijsku seriju „Jezikomjer“. U njemu se nalaze kratka i svima razumljiva objašnjenja s primjerima kako valja govoriti i pisati te upućuju na sve ostale slučajeve s istim problemom. O veznicima *ni* i *niti* nema riječi u ovom savjetniku.

Iako postoji mnoštvo internetskih izvora koji obrađuju jezične nejasnoće, jedna od najposjećenijih je stranica *Bujica riječi*. Na njoj se spominje samo korištenje veznika *niti... niti*. Navodi se kako se oni upotrebljavaju za nijekanje surečenica, onda kad su one same formalno jesne. Odnosno, oni ne dolaze uz drugu negaciju. Navode se primjeri:

Žena niti plače niti kuka, nego nijema po kući radi i Palunka dvori... Niti pjeva niti si pripjevkuje... Niti sunce peče niti kiša pada... Na svjetlu dana niti što vide niti što čuju... (<http://bujicarijeci.com/2013/01/niti-niti/>)

U jezičnom savjetniku na internetskoj stranici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje nema ni jednog primjera za veznike *ni* i *niti* što je zanimljivo jer se na istoj internetskoj stranici, u odjeljku „Hrvatski na maturi“ ovaj problem obrađuje.

Dok sam za priručnike za državnu maturu smatrala da se veznici *ni* i *niti* u njima neće pojavljivati, za jezične sam savjetnike smatrala da će oni biti sastavni dio svakog od njih. No, od četiri analizirana, dva se savjetnika ovog problema uopće ne dotiču. Pojavljivanje veznika *ni* i *niti* u jezičnim savjetnicima nije pravilo. Oni kojim se ovim problemom ipak bave žele upozoriti na njihovu nepravilnu uporabu u hrvatskom standardnom jeziku.

10. ZAKLJUČAK

Problem uporabe te sličnosti i razlike veznika *ni* i *niti* dobro je zastupljen u literaturi za osnovnu i srednje škole, a u manjoj mjeri u jezičnim savjetnicima i priručnicima za državnu maturu što se pokazalo suprotno mojim očekivanjima. Stručna literatura navedeni problem posebno objašnjava te smatram da mu posvećuje dovoljno pozornosti. Nadalje, moja pretpostavka da će se veznici više pojavljivati u udžbenicima za osnovnu od onih za srednje škole pokazala se točnom. Analizirani se osnovnoškolski materijali dotiču navedenog problema te ga posebno ističu. Koliko je njihova razlika važna, govori i to što se pojavljuju i u zadacima u radnim bilježnicama. S druge strane, udžbenici za srednje škole razlikuju se u gimnazijskom programu od onoga za strukovne škole. Ne čudi što se veznici *ni* i *niti* u gradivu za potonje škole spominju tek u dodatnim poglavljima (za one koji žele znati više).

Nadalje, neočekivano se velik broj priručnika za državnu maturu (od pet analiziranih, tri obrađuju problem) dotiče problema veznika *ni* i *niti*, uzimajući u obzir količinu gradiva koje moraju obuhvatiti. Najveće iznenađenje bili su mi jezični savjetnici za koje sam bila duboko uvjeren da će svi obraditi problem navedenih veznika, a ispostavilo se da od četiri analizirana, dva savjetnika uopće ne dotiču pitanje veznika *ni* i *niti*.

Nakon detaljnog upoznavanja s problemom veznika *ni* i *niti* nameće se zaključak da su oni vrlo dobro zastupljeni u literaturi te da im se na razini teorije posvećuje dovoljno pažnje u obrazovanju hrvatskih učenika. Smatram da bi se više pažnje trebalo posvetiti zadacima u radnim bilježnicama jer teorijska podloga u udžbenicima nije dovoljna za razvoj učeničkih jezičnih kompetencija na tom području.

11. SAŽETAK

Sintaksa, kao dio gramatike koji proučava rečenično ustrojstvo, bavi se problemom nezavisnosloženih rečenica. Sastavna rečenica jedna je vrsta nezavisnosloženih rečenica, a njezini najčešći veznici su *i*, *pa*, *te*, *ni*, *niti*. Zadatak ovog rada je prikazati razliku veznika *ni* i *niti* te prikazati kako je jezična problematika tih veznika prikazana u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama, u priručnicima za državnu maturu te u jezičnim savjetnicima. Analiziranjem nabrojene literature moguće je zaključiti kako je navedeni problem bolje zastupljen u školskoj literaturi nego u jezičnim savjetnicima i priručnicima za državnu maturu. U školskoj je literaturi puno je opsežnije i temeljitije tom problemu pristupljeno na razini osnovne, za razliku od srednje škole. Detaljnom rasčlambom literature moguće je zaključiti da je problem veznika *ni* i *niti* dobro prikazan na teorijskoj razini.

KLJUČNE RIJEČI: sintaksa, nezavisnosložena rečenica, sastavna rečenica, veznik *ni*, veznik *niti*, nijekanje

12. SUMMARY

Syntax, as a part of grammar which studies the structure of sentences, deals with the problem of independent complex clauses. Compound clauses are a type of independent complex clauses which consist of two or more clauses connected by Croatian coordinating conjunctions *i*, *pa*, *te*, *ni*, *niti* (and, so, as well as, nor, neither). The goal of this thesis is to present the difference between the conjunctions *ni* (nor) and *niti* (neither) and how the issue of these conjunctions is covered in elementary and high school textbooks and workbooks, in the manuals for state examinations and in language handbooks. By analysing aforementioned literature, it is possible to conclude that the problem is more present in school literature than in language handbooks and manuals for state examinations. It is far more detailed and thoroughly approached in the elementary school literature than in high school literature. A detailed analysis of literature showed that the problem of conjunctions *ni* and *niti* is theoretically well explained.

KEYWORDS: syntax, independent complex clauses, compound clause, conjunction *ni* (nor), conjunction *niti* (neither), denial

TITLE: *NI* AND *NITI* AS CONJUNCTIONS OF INDEPENDENT COMPLEX COMPONENT SENTENCE

13. LITERATURA

1. Bagić, Krešimir; Katalinić, Zrinka; Motik, Marica; Rimac – Jurinović, Maša; Sušac, Senka. Hrvatski jezik 7: udžbenik hrvatskog jezika za 7. razred. Zagreb: Školska knjiga, 2013.
2. Bagić, Krešimir; Katalinić, Zrinka; Motik, Marica; Rimac – Jurinović, Maša; Sušac, Senka. Hrvatski jezik 7: radna bilježnica hrvatskog jezika za 7. razred. Zagreb: Školska knjiga, 2013.
3. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. Hrvatska gramatika. 4. izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
4. Bišćan, Vlatka; Dresto, Vesna; Miloloža, Sanja. Govori hrvatski 7: udžbenik iz hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole. Zagreb: Alfa d.d., 2014.
5. Bišćan, Vlatka; Dresto, Vesna; Miloloža, Sanja. Govori hrvatski 7: radna bilježnica iz hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole. Zagreb: Alfa d.d., 2014.
6. Blagus Bartolec, Goranka; Hudeček, Lana; Jozić, Željko; Matas – Ivanković, Ivana; Mihaljević, Milica. 555 jezičnih savjeta. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2016.
7. Doračić, Tatjana; Togonal, Marijana. Analiza 555 zadataka iz hrvatskoga jezika na državnoj maturi. 1. izdanje. Zagreb: Alfa d.d., 2014.
8. Družijanić Hajdarević, Ela; Lovrenčić – Rojc, Gordana; Lugarić, Zorica; Lugomer, Valentina. Riječi hrvatske 7: udžbenik hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole. Zagreb: Profil International, 2013.
9. Družijanić Hajdarević, Ela; Lugarić, Zorica; Romić, Zrinka; Sykora – Nagy, Lidija. Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole. Zagreb: Profil International 2014.

10. Družijanić Hajdarević, Ela; Lovrenčić – Rojc, Gordana; Lugarić, Zorica; Lugomer, Valentina. Riječi hrvatske 7: radna bilježnica iz hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole. Zagreb: Profil International, 2013.
11. Družijanić Hajdarević, Ela; Lovrenčić – Rojc, Gordana; Lugarić, Zorica; Lugomer, Valentina; Bartol, Gordana; Dilica, Kristina; Jarec – Tomorad, Draženka; Đaković, Ivana. Riječi hrvatske 7: priručnik za učiteljice/učitelje hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole. Zagreb: Profil International, 2014.
12. Dujmović – Markusi, Dragica. Fon - fon 3: udžbenik hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije. Zagreb: Profil, 2013.
13. Dujmović – Markusi, Dragica. Fon – fon 4: udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije. Zagreb: Profil, 2013.
14. Dujmović – Markusi, Dragica. Fon – fon 3: radna bilježnica hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije. Zagreb: Profil, 2013.
15. Filipović, Ružica. Hrvatski jezik za državnu maturu: književnost, jezik, esej – priručnik s ispitima. Zagreb: Element d.o.o., 2013.
16. Katičić, Radoslav. Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Nakladni zavod Globus, 2002.
17. Nikić – Ivanišević, Jasmina; Opačić, Nives; Zlatar, Zoran. Jezikomjer: vodič za izbjegavanje najčešćih pogrešaka u hrvatskom standardnom jeziku. Zagreb: Croma Co, 2004.
18. Pavić – Pezer, Terezija. Pripreme za državnu maturu: hrvatski jezik. Zagreb: Trinom d.o.o., 2016.
19. Rihtarić, Anđelka; Marijačić, Marina; Ružić, Danuška. Volimo hrvatski!: udžbenik hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole. Zagreb: Profil, 2013.

20. Silić, Josip; Pranjković, Ivo. Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta. 2. izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 2007.

21. Zrinjan, Snježana. Hrvatski jezik 3: udžbenik za treći razred četverogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: Alfa d.d., 2014.

22. Zrinjan, Snježana. Hrvatski jezik 3: radna bilježnica za treći razred četverogodišnjih strukovnih škola. Zagreb: Alfa d.d., 2014.

23. Zrinjan, Snježana. Hrvatski na državnoj maturi. Zagreb: Alfa d.d., 2014.

Internetski izvori:

1. Bujica riječi; Niti...niti. <http://bujicarijeci.com/2013/01/niti-niti/> (17.7.2017.)

2. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje; Savjetnik. <http://jezicni-savjetnik.hr/> (10.8.2017.)

3. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje; Hrvatski na maturi. <http://matura.ihjj.hr/sintaksa.html#sec-3-9> (10.8.2017.)

4. Hrvatski pravopis; Zarez. <http://pravopis.hr/pravilo/zarez/60/> (3.9.2017.)

5. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske; Nastavni planovi. <https://mzo.hr/hr/rubrike/nastavni-planovi-1> (3.9.2017.)